

LA FOTOGRAFIA AMATEUR. EL CAS D'ENRIC BORRÀS I COT

ARIADNA GRIFOLL LATORRE
Historiadora de l'art i arqueòloga
arigrifolllаторre@gmail.com

[Data de lliurament i acceptació: juliol de 2023]

PARAULES CLAU:

fotografia amateur, fons fotogràfic, revaloració, Móra d'Ebre, Enric Borràs i Cot

PALABRAS CLAVE:

fotografía amateur, fondo fotográfico, revalorización, Móra d'Ebre, Enric Borràs i Cot

KEYWORDS:

amateur photography, photographic background, re-evaluation, Móra d'Ebre, Enric Borràs i Cot

RESUM

La història de la fotografia s'ha centrat durant moltes dècades en l'estudi de grans "mestres" que poden anar des de Pere Català Pic fins a Dora Maar, o bé, en l'estudi de la fotografia des d'una perspectiva única: l'artística. D'aquesta manera, la fotografia amateur ha quedat molts cops desestimada i sense valorar-ne la utilitat històrica i artística.

La fotografia és, i va ser, una pràctica molt estesa i també fou cultivada a les nostres terres; així ens ho indica l'existència de fons fotogràfics com el d'Enric Borràs i Cot, el qual va ser un fotògraf amateur de Móra d'Ebre, que va treballar durant els anys setanta i vuitanta del segle XX.

Aquest article vol no només servir com a altaveu per donar a conèixer l'obra de Borràs, sinó que també vol exercir com a manifest per posar en relleu la importància dels fons fotogràfics, la seua aportació a les disciplines historicoartístiques i la importància de la seua conservació i difusió.

RESUMEN

La historia de la fotografía se ha centrado durante muchas décadas en el estudio de grandes "maestros", que pueden ir

desde Pere Català Pic hasta Dora Maar, o bien en el estudio de la fotografía desde una única perspectiva: la artística. De ese modo, la fotografía amateur ha quedado muchas veces desestimada y no se ha valorado su utilidad histórica y artística.

La fotografía es, y fue, una práctica muy extendida, y también fue cultivada en nuestras tierras. Así nos lo indica la existencia de fondos fotográficos como el de Enric Borràs i Cot, que fue un fotógrafo amateur de Móra d'Ebre que trabajó durante los años setenta y ochenta del siglo xx.

Este artículo no solo quiere servir como altavoz para dar a conocer la obra de Borràs, sino que también quiere ejercer de manifiesto para poner de relieve la importancia de los fondos fotográficos, su aportación a las disciplinas histórico-artísticas y la importancia de su conservación y difusión.

ABSTRACT

For many decades, the history of photography has focused on the study of great creative forces, from Pere Català Pic to Dora Maar, or on photography from the sole perspective of artistry. Amateur photography has therefore often been dismissed, and its historical and artistic usefulness downplayed.

Photography is, and has always been, a very widespread practice in our region as well as others. This is indicated by the existence of photographic collections such as that of Enric Borràs i Cot, who was an amateur photographer from Móra d'Ebre working during the 1970s and '80s.

The aim of this article is not only to publicise Borràs's work, but also to act as a manifesto to highlight the importance of photographic collections, their contribution to historical and artistic studies and the importance of preserving and publicising them.

INTRODUCCIÓ

Aquest article és una aproximació al fons fotogràfic d'Enric Borràs (1931–2018), un fotògraf amateur de Móra d'Ebre que va dur a terme la seua obra durant els anys 60, 70 i 80 del segle xx. El seu fons fotogràfic fou cedit a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE), amb la qual cosa es va garantir la preservació de la seua obra i una petita anàlisi del seu contingut, encara que no un estudi acadèmic sobre el fons.

L'estudi de tota la seua producció fotogràfica serveix per exemplificar i reivindicar la importància dels fons que resten fora dels academicismes. En aquest cas, la fotografia, la línia principal d'estudi sempre ha estat a partir de la concepció

“LA FOTOGRAFIA D'ENRIC BORRÀS ESTÀ MARCADA PER LA TRADICIÓ FOTOGRÀFICA FAMILIAR DEL MOMENT, PERÒ TOT I AIXÍ TAMBÉ INCLOU IMATGES MÉS ARTÍSTIQUES O FINS I TOT “EXPERIMENTALS”, TENINT EN COMPTE EL CONTEXT D'ON ELL PROVENIA: UNA POBLACIÓ DE MENYS DE QUATRE MIL HABITANTS DE L'INTERIOR DE LES TERRES DE L'EBRE. PER TANT, L'ESTUDI DE LA SEUA PRODUCCIÓ NO NOMÉS S'HA D'ENTENDRE COM UNA OBRA ARTÍSTICA, SINÓ TAMBÉ COM UN VESTIGI HISTÒRIC DE LA SOCIETAT MORENCA DE L'ÈPOCA.”

d'aquesta com a vessant artística i, per tant, estudiada amb els paràmetres de l'art. Els fons amateurs són igual d'importants en les disciplines historicoartístiques, tant en la història de l'art, la història o l'arqueologia, com ho són d'altres com les grans pintures exposades en els museus més importants del món. Totes les obres, siguin del caire que siguin, són objectes històrics que evidencien les diverses cultures i societats del passat.

L'anàlisi d'aquest fons s'ha d'entendre com una unitat conjunta heterogènia i no pas com moltes unitats individuals; d'aquesta manera es vol exemplificar la seua utilitat com a vestigi d'una societat passada i com pot ajudar al seu estudi i la seua comprensió.

La fotografia d'Enric Borràs està marcada per la tradició fotogràfica familiar del moment, però tot i així també inclou imatges més artístiques o fins i tot "experimentals", tenint en compte el context d'on ell provenia: una població de menys de quatre mil habitants de l'interior de les Terres de l'Ebre.

Per tant, l'estudi de la seua producció no només s'ha d'entendre com una obra artística, sinó també com un vestigi històric de la societat morenca de l'època: a partir d'aquesta no només en podem obtenir el gaudi i les emocions que transmeten les fotografies més "atrevides", sinó que podem observar la societat de l'època: les tradicions del poble, les reunions familiars, la manera de vestir i fins els seus gustos i interessos.

RESULTATS I DISCUSSIONS

Apunts biogràfics d'Enric Borràs

Enric Borràs Cot (Móra d'Ebre, 1931–2018) va néixer en una família pagesa morenca. Ben aviat va haver de començar a treballar: als catorze anys va començar com a botons a l'Institut Nacional de Previsió de Móra d'Ebre. Entitat de la qual, amb els anys, va acabar sent-ne el director. [figura 1]

Pare de dos fills, a Enric se'l descriu com una persona familiar i que gaudeix molt dels moments a casa amb la seua família. Alhora, li agradava també estar vinculat amb el teixit associatiu de Móra, tot formant part d'entitats com l'Associació Ràdio Móra d'Ebre, l'Agrupació Sardanista la Picossa, la Caçadora de l'Ebre, entre d'altres. Aquesta vinculació també es reflecteix en el fet que va treballar durant cinc anys com a regidor de l'Ajuntament de la vil·la.

Tot i així, la seua afició més important va ser la fotografia. Ja des de jove, Borràs mostrà interès per l'art i adquirí una gran quantitat de llibres sobre aquest tema, especialment de fotografia, tot i que també mostrà interès pel dibuix. A finals dels anys 60 del segle XX, convençut pels seus amics, esdevingué membre de l'Agrupació de Fotografia i Cinema de Móra d'Ebre (AFIC).

L'AFIC fou una agrupació que va néixer a partir d'un grup d'aficionats al cinema i a la fotografia que participaven en concursos d'abast regional. Fou fundada oficialment el 2 d'abril de 1968 per Ramon Calanda, Aleix Amorós i Josep Maria Avinyó. El seu objectiu era promocionar aquestes disciplines a partir del seu propi gaudi en la producció fotogràfica i audiovisual. Presentaven les seues produccions a concursos d'abast provincial i català, als quals varen obtenir alguns premis com en el cas del Concurs Regional de Cinema Amateur de Valls del 1968, en què van guanyar amb la pel·lícula *Petita història de caçadors*.

Figura 1. Autoretrat. Enric Borràs, ca. 1968 -1970. Referència: ACRE340-99-N-41.

Amb el temps es varen anar afegint més membres a l'agrupació, com els senyors Raymond Creixenti, Àngel Mola Navarro, Ramon Ferré, Òscar Gurrera, Jordà Bassa, Joan Vilalta, Denis Falcó, Josep Caba, Manel Pedrol, Antonio Oriol, Joan Antonio Escribà, Llorenç Pujol i Enric Borràs.

Amb l'embranchida que va agafar aquesta associació al poble, es varen començar a organitzar diversos concursos tant de fotografia com de cinema a la població. El jurat d'aquests concursos estava format per tres integrants d'una associació semblant però de Sant Mateu, un poble de Castelló. A canvi, membres de l'AFIC anaven allà a fer de jurat als seus concursos.

Els concursos que realitzaven a Móra d'Ebre es solien celebrar durant les Festes Majors d'estiu, i s'anunciaven, de la mateixa manera que molts altres actes, en els programes de festes. Tot i així, com ja hem dit, també es presentaven en concursos d'abast intercomarcal i provincial. L'Enric Borràs, tot i que mai no revé cap formació fotogràfica i fou sempre autodidacta, va esdevenir guanyador en diverses ocasions: guanyà el premi a la millor fotografia paisatgista del I Concurs Interprovincial de Fotografia celebrat l'any 1969 a la Sénia, també fou el vencedor al Concurs de Fotografia Comarcal del 1970 celebrat a Móra d'Ebre amb l'obra "Parada", i el mateix va tornar a rebre el primer premi al II Concurs Interprovincial celebrat a la Sénia.

El final d'aquesta agrupació és borrós: a poc a poc, es va anar desintegrant, va anar disminuint la participació fins que finalment la seua activitat va parar. Amb la recerca arxivística, s'intueix que es va dissoldre a inicis dels anys 1990. En aquest moment, l'agrupació va perdre força i, tot i que potser no estava desintegrada, no gaudia de suficients col·laboradors com per organitzar concursos o exposicions.

Contingut del fons fotogràfic

El fons fotogràfic d'Enric Borràs i Cot està comprès per un total de 3.258 fotografies, 659 són negatius, 526 són positius i 2.073 són diapositives. Aquestes comprenen diversos àmbits temàtics, des de fotografia familiar i fotografia d'àmbit social fins a fotografia de vessant més artística i experimental.

Cal destacar que totes les fotografies del seu fons eren revelades per ell mateix, a causa del cost dels materials, tal com afirma la seua filla Imma: "Això, portar-ho a un fotògraf, era molt car: el paper era car, saps, els líquids per revelar eren cars... [...] totes les fotos que hi ha allà les va revelar ell." Això no només ho sabem pel testimoni de la seua filla, sinó també perquè en els darreres dels positius no trobem cap segell de fotògraf, el qual es troba gairebé sempre que es revelen en estudis fotogràfics.

Segons la seua filla, l'Enric tenia una habitació on, a les fosques i amb la utilització de les llums vermelles, ell mateix revelava la seua producció fotogràfica, de la mateixa manera que ho feien molts altres membres de l'AFIC.

És possible que l'Enric només revelés aquelles fotos que considerés millors o les que presentava a concursos. Aquest fet de la positivació d'imatges es veu reflectit en el fons, ja que en nombroses ocasions trobem una mateixa fotografia en format negatiu i en positiu.

Pel que fa a les diapositives, procediment pel qual s'utilitzaven uns aparells per la seua visualització, no sabem si algunes poden ser revelades, però en principi no seria obligat, atès que no es requereix per a la seua visualització. Tot i així, no es pot descartar, ja que la major part de producció són de viatges familiars, amb la qual cosa igual en va revelar per conservar-les de record.

Quant al contingut de la seua obra, la seua producció es pot dividir en dos grans blocs: les fotografies de tendència documental i les de tendència artística. Aquests dos blocs no es diferencien per temàtiques, sinó per intencionalitat; unes tenen un valor patrimonial molt important i les altres exemplifiquen la recerca de la bellesa de la fotografia. La fotografia documental es pot subdividir en tres subgrups: les fotografies familiars, on principalment trobem retrats als seus fills, la seua dona i els seus pares; les fotografies

de sortides i viatges, a Montserrat o Alcanyís, per exemple, i les fotografies d'actes i esdeveniments del poble, com Sant Antoni o la Festa del Riu.

Abans de començar l'estudi de cadascun dels apartats en els quals hem dividit la producció fotogràfica del senyor Enric Borràs, m'agradaria recalcar que aquesta classificació no és pas taxativa ni tampoc exclouent; els límits entre un grup i un altre són traspassables i és possible que una mateixa fotografia es pugui incloure en més d'una divisió. És per això que hem decidit parlar de tendències i no pas de categories absolutes.

En primer lloc, tractarem la fotografia documental. Tot i que és complicat definir-la, podríem dir que, en general, és una fotografia social. La seua voluntat és immortalitzar una escena d'una manera realista, com si fos un record en la memòria. És per això que en aquest bloc s'engloben totes aquelles fotografies que pretenen immortalitzar moments o situacions; en aquestes hi predominen el gust per la conservació del moment per damunt de la recerca d'una composició interessant, un joc de llums intens o una òptica inusual. Tal com afirma Guerrero (2018): "La fotografía documental se distingue porque hace uso de la cámara como instrumento que le permite dar a conocer una determinada situación."

Solen ser fotografies en què, a diferència de la fotografia artística, no apareixen elements descontextualitzats, sinó que presenten una narrativa, ja que el seu objectiu és que en un futur aquell moment es continuï entenent i simbolitzant el mateix que representà al seu moment per al fotògraf.

Aquest bloc tan ampli, tal com hem dit anteriorment, he trobat necessari dividir-lo en tres subapartats una mica més específics a causa del seu gran abast. Aquesta subdivisió és temàtica, atès que segons el tipus d'escenes retratades per l'autor es presenten tres tendències: la fotografia familiar, la fotografia de viatge i la fotografia d'esdeveniments morencs.

La fotografia familiar és aquella que, com el seu nom indica, està relacionada amb l'àmbit familiar. Tal com diu F. J. Sánchez (2005), aquesta fotografia té la funció d'eternitzar i fixar especialment els moments de la vida, tot recorrent una variadíssima i complexa gama de possibilitats representatives. Per tant, aquest és un àmbit temàtic i no pas formal.

La fotografia de família d'Enric Borràs és sobretot d'escenes d'interior, en què hi trobem reunions familiars, i també escenes d'exterior lligades als diumenges que sortien a fer fotografies, tal com explicava la seua filla Imma. Tot i que aquesta segona categoria de fotografies és més difícil de catalogar, la inserim en l'apartat de fotografia familiar, a causa del seu contingut i la seua temàtica. Val a dir, però, que algunes de les seues fotografies a familiars també es poden considerar fotografies de tendència artística, tal com s'explicarà més endavant.

Els protagonistes d'aquestes fotografies solen ser en gran mesura els seus fills, l'Enric i la Imma. Tot i així, també trobem força fotografies en què apareix la seua dona Joana, els seus pares Enrique i Filomena, els seus sogres Carme i Antonio i el seu cunyat Antonio. A més a més, en ocasions puntuals trobem imatges d'altres familiars i amics de la família, com el cas de l'àvia de la seua dona, la senyora Ponta Piñol. [figura 2]

Aquestes fotografies constitueixen un gruix important de la producció de l'autor, la qual cosa exemplifica molt clarament la descripció que en feu la seua filla: era un home d'estar molt a casa. La fotografia familiar, tot i que no té el valor artístic amb el qual històricament s'ha valorat la fotografia, té un gran valor patrimonial i exemplifica molt bé les relacions socials de l'època.

Figura 2. Família Borràs Cot.
Enric Borràs, ca. 1968. Referència:
ACRE340-99-N-53.

En la fotografia de viatge s'engloba tota la producció fotogràfica realitzada a partir d'excursions i viatges que Enric Borràs realitzà amb la seua família. En aquests retrats, no només es buscava immortalitzar moments familiars, sinó també aquelles coses que descobrien als diversos llocs on anaven; les coses que més els agradaven o interessaven. En aquest punt, es pot entendre la fotografia com a *souvenir*. [figura 3]

El fons exemplifica la gran quantitat de sortides i viatges que feu Enric Borràs, sobretot escapades per la zona: Montserrat, l'Hospitalet de l'Infant, Alcanyís, Vinaròs, Miravet, Peníscola... tot i que també van anar a llocs més llunyans com Mèrida, els Pirineus o Burgos, entre d'altres.

Figura 3. Grup familiar a la platja de l'Hospitalet de l'Infant. Enric Borràs, ca. 1980. Referència: ACRE340-99-N-689.

Aquest tipus de fotografia, juntament amb la d'esdeveniments del poble, exemplifica molt bé la manera en què la societat dels anys 70 i 80 del segle XX gaudien del seu temps d'oci, i com va calar el missatge que Kodak utilitzà per estendre la pràctica fotogràfica. Aquesta no se centrava en les classes altes, com passava als inicis de la fotografia, sinó que el seu punt de mira eren les classes populars.

El subapartat d'esdeveniments morencs inclou la producció fotogràfica lligada als esdeveniments i tradicions celebrats a Móra d'Ebre. Aquesta producció va en línia a l'estima que Enric Borràs tingué cap al seu poble; ell era un amant de Móra i hi participà activament, tant en l'associacionisme com en l'Ajuntament, vist que formà part del consistori durant uns quants anys. [figura 4]

Les festes majors de Sant Antoni, les romeries de Sant Jeroni, l'acte de commemoració dels 50 anys de la mort de Julio Antonio, les Festes Majors d'estiu i els seus principals esdeveniments com la Festa del Riu, partits de futbol... són el contingut de fotografies que trobem en aquest apartat.

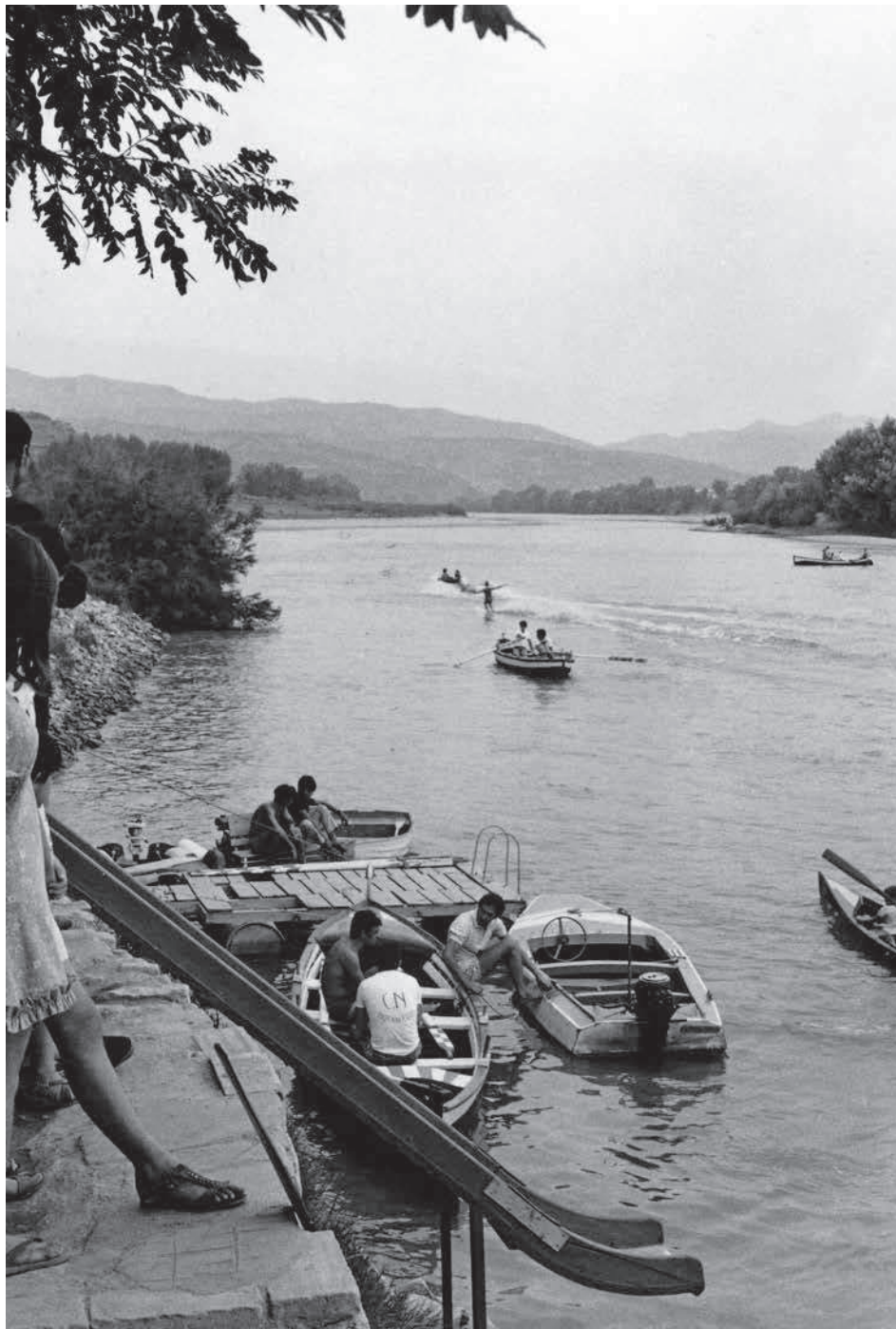

Figura 4. Festa del riu de Móra d'Ebre. Enric Borràs, ca. 1969 -1970. Referència: ACRE340-99-N-859.

Aquest bloc és, possiblement, el que més s'assimila a la producció d'altres fotògrafs contemporanis de la zona com Carmel Biarnés, un fotoperiodista de la Ribera d'Ebre amb una extensa producció fotogràfica centrada en els esdeveniments d'arreu de la comarca. Amb aquestes imatges es plasma una realitat social sobretot en l'àmbit de tradicions i oci.

D'altra banda, trobem la fotografia artística, la qual és, probablement, la més difícil de definir, ja que és molt fàcil acabar caient en l'inacabable debat de "què és art i què no és art". Aquest tipus de fotografia s'ha definit en ocasions com aquella la qual el seu autor té la voluntat de transmetre un sentiment o una sensació, tal com en ocasions s'ha defensat que és art tot allò que l'autor vol que sigui art. No considero que aquesta sigui una bona definició per dos motius principals: en primer lloc, perquè amb aquesta afirmació no es té en compte el resultat final, la qual cosa penso que sí que resulta important en una fotografia i, en segon lloc, perquè si la descripció de la fotografia artística és la de crear sensacions implica això que la fotografia documental no transmet emocions?

Lluny d'entrar en la qüestió de què és art, m'agradaria destacar la que penso que és la principal diferència entre la fotografia documental i la fotografia artística. Més enllà de la voluntat de l'autor, la qual considero que sí que és important, però no l'únic motiu per considerar art una fotografia, considero que s'ha de tenir en compte la manera en la qual es representa una realitat.

Podríem dir que en la fotografia documental l'autor vol retratar unes vivències i en l'artística realitza una recerca del llenguatge fotogràfic d'una manera creativa. La diferència no seria tant la voluntat de l'artista en el sentit d'"això és art perquè ho dic jo", sinó de que durant el seu procés creatiu l'autor ha realitzat una recerca creativa. I, evidentment, aquest factor no implica que la fotografia resultant no pugui ser considerada artística i documental a la vegada.

La divisió de les tipologies de fotografies és complexa, però en especial la de la fotografia artística, ja que és una qüestió merament subjectiva, en què el concepte d'art de cadascú influeix en aquesta catalogació.

Tornant al nostre tema d'estudi, pel que fa a la producció fotogràfica artística d'Enric Borràs, hi trobem fotografies molt diferents, és per això que m'agradaria il·lustrar aquest punt amb diverses obres seues per tal d'exemplificar-ho de la millor manera possible. Tot i així, no s'ha de perdre de vista que l'objectiu del punt és realitzar una radiografia de la seua producció artística, en cap cas analitzar una per una les seues fotografies de tendència més artística.

En primer lloc, trobem les fotografies que ell realitzava als seus amics i familiars, que, tot i que per temàtica podrien incloure's en la fotografia familiar, la seua composició m'ha fet considerar-les part de la producció artística. Exemplifico aquest tipus amb el retrat de la seua filla maquillant-se [vegeu la figura 5]. En aquesta fotografia observem una voluntat de representar una realitat quotidiana de manera idealitzada; probablement l'Enric li demanà que posés. Pel que fa a l'àmbit formal, en aquesta obra cal destacar el paper de la llum, la qual és, probablement, l'element més interessant de la composició: una important font de llum entra per la dreta i il·lumina només la seua figura de la nena, tot deixant el fons amb fosc i creant un interessant clarobscur.

Una altra tipologia de fotografia artística és la que consisteix en la descontextualització d'elements de la realitat quotidiana, tot separant-los del seu espai físic per trobar-ne la

Figura 5. Imma Borràs, filla de l'autor. Enric Borràs, ca. 1968-1970. Referència: ACRE340-99-N-175.

bellesa de l'element en si. En aquest tipus podem observar la fotografia del músic que està retratat des d'un angle molt particular per tal de separar-lo del seu context, així com la fotografia de les antenes, en la qual juga sobretot amb el degradat del cel i les línies diagonals que doten la fotografia de dinamisme. [figures 6 i 7, p. 338]

Les fotografies agrupades en aquesta tendència, tot i que no coneixem la voluntat de l'autor directament, perquè ell no va fer-ne cap catalogació, són fotografies en què aquesta recerca artística es veu reflectida en diversos aspectes de les composicions. Són obres en què es nota una composició cuidada, unes perspectives que no són les més naturals típiques de la fotografia espontània, una fixació per detalls que sense un context poden quedar sense entendre's però que hi predomina una bellesa de formes... Destaquen també els jocs de llums, els quals encara es veuen més accentuats a causa del blanc i negre de les fotografies.

Interpretació i valorització del fons

Aquest punt és una interpretació i valoració de la producció d'Enric Borràs i Cot per tal de posar en valor la importància d'aquest fons fotogràfic. A més, es tractaran les formes de difusió que s'han utilitzat amb aquest material en particular per evidenciar, d'aquesta manera, la importància de donar-los a conèixer.

El valor del fons ve molt relacionat amb el tipus de producció que trobem, per una part té el valor documental i patrimonial i, per l'altra, el valor artístic. Tot centrant-nos primer en el valor documental, observem que es tracta d'un molt bon retrat de la societat morenca dels anys 70, 80 i els primers 90 del segle xx.

A. Grifoll

Figura 6. Músic tocant el fiscorn.
Enric Borràs, ca. 1970. Referència:
ACRE340-99-N-1194.

Figura 7. Antenes. Enric Borràs, ca. 1970.
Referència: ACRE340-99-N-215.

En aquest sentit, el fons ens permet valorar diversos elements de la societat de l'època, per una part les tradicions i els esdeveniments que es realitzaven en aquell moment i, per l'altra, ens permet observar canvis en la població, o en els espais que va visitar, que s'han produït des deleshores. Per exemple, en el cas de les tradicions morenques, observem en la figura 8, fotografia d'una processó de Setmana Santa, que el recorregut passava pel carrer del Doctor Peris i que, juntament amb els passos, la població portava ciris a banda i banda del carrer. Actualment la processó encara passa per aquest carrer, encara es continua acompanyant de ciris i encara es continuen utilitzant els mateixos passos.

D'altra banda, també es poden valorar com era la conservació d'alguns emplaçaments històrics, com el castell de Miravet, el conjunt arqueològic de Mèrida o el d'Escaladei. En el cas del castell de Miravet, per exemple [vegeu la figura 9], es pot observar la reducció de les finestres i portes que es va dur a terme al segle XIX durant l'ocupació napoleònica i les guerres carlines, una modificació que actualment ja no existeix, atès que en l'adequació del castell es van recuperar les obertures originals. A més, veiem l'estat consumit de la façana i del pati d'armes, el qual estava ple de vegetació.

A més d'això, amb aquestes fotografies es poden valorar molts altres aspectes i canvis que ha sofert la població des d'aleshores com, per exemple, l'evolució urbanística, el canvi de l'interior d'una botiga centenària encara en funcionament com la Impremta Bassa, la construcció del pont nou de Móra d'Ebre, entre d'altres. En definitiva, ens permeten observar l'evolució de la població tant des del punt de vista físic com des del punt de vista de tradicions, la qual cosa és una informació riquíssima per a les nostres disciplines.

D'altra banda, i com ja havíem comentat en un principi, no podem deixar de valorar la seua vessant artística, òbviament sempre tenint en compte el context en el qual es trobava. En el seu fons és evident que trobem producció fotogràfica amb una tendència creativa, la qual hem considerat així, a causa tant de la voluntat de l'autor com el resultat de la fotografia. El fet que guanyés premis de concursos de fotografia evidencia aquesta òptica poètica.

Aquestes imatges posen en relleu l'interès per l'art de la fotografia en poblacions tan allunyades dels grans focus culturals que són les grans ciutats, en aquest cas de Móra d'Ebre. Il·lustra també el motiu pel qual es va crear l'AFIC i el que va representar la seua creació, atès que aquesta agrupació fou la que donà l'empenta a Enric Borràs per la seua producció.

CONCLUSIONS

Com a conclusió de l'estudi, es vol posar en valor aquesta tipografia de fons: els fons fotogràfics. És important considerar aquests materials, els quals no són molt coneguts a nivell general per l'estudi de la història de l'art i l'arqueologia, com una excel·lent font d'informació.

En primer lloc, considero que és necessari recalcar que el fons d'Enric Borràs i Cot exemplifica molt bé la manera en què la societat morenca dels anys 70 i 80 del segle XX gaudien del seu temps d'oci. I no pas les classes altes, com veiem en els inicis de la fotografia, sinó també les classes populars.

A. Grifoll

Figura 8. Processó del Sant Enterrament. Enric Borràs. ca. 1980 -1990. Referència: ACRE340-99-N-635.

Figura 9. Castell de Miravet.
Enric Borràs, ca.
1968. Referència:
ACRE340-99-N-1182.

Tornant a l'àmbit dels fons fotogràfics amateurs, com a concepte genèric, cal destacar el protagonisme de la classe treballadora. Aquest és un dels grans què de la fotografia amateur; en el moment que la fotografia es popularitza i es fa assequible per les classes treballadores, la fotografia deixa de ser una pràctica de luxe i la gran majoria de producció fotogràfica gira entorn a la realitat popular. A partir d'aquest moment es comença a representar una realitat més "real"; ja no només queden immortalitzats una minoria de famílies adinerades, sinó també els treballadors i les famílies més humils.

Amb això no dic pas que les fotografies exemplifiquin la realitat de manera objectiva, sinó que la majoria de producció fotogràfica gira entorn a les classes populars i no només entorn d'unes elits, tal com havia estat fins al moment. Per això mateix considero que és important reivindicar la fotografia amateur, atès que en moltes ocasions permet exemplificar la societat des d'una altra perspectiva.

A més, tant en el cas de la fotografia amateur documental com l'artística, la seua producció pot ser una font d'estudi important per a les disciplines historicoartístiques; ja que, tal com hem vist en els apartats de contingut del fons i el de la interpretació del fons, aquests poden ajudar a entendre el conjunt d'una societat passada. Mostren tradicions, esdeveniments, espais arquitectònics, moda... la qual cosa reflecteix no només el *modus vivendi* d'una societat, sinó també les seues creences i la seua cultura.

El fons d'Enric Borràs compleix aquests aspectes tan importants i la seua difusió permet entendre a la població en general, però, sobretot a la població morenca, el nostre passat, les nostres tradicions i la nostra història. Així doncs, la popularització d'aquest fons és, en definitiva, una manera d'aproximar les disciplines històriques a la població i reafirmar-ne la seua importància. És important donar a conèixer aquests fons, no només als experts en la matèria i als investigadors, sinó a tot el gruix de la població. Hem de saber d'on venim per saber on anem.

BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS

- ARXIU COMARCAL DE LA RIBERA D'EBRE (2021, 2 agost): *L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre publica a "Arxius en línia" una primera part del fons (1965–1992) del fotògraf amateur Enric Borràs i Cot (1931–2018)*. Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC). Recuperat: 10 de novembre de 2021: <xac.gencat.cat/ca/l/llista_arxius_comarcals/ribera_d_ebre/detall/Nova-Noticia-00017>.
- ARXIU COMARCAL DE LA RIBERA D'EBRE (2021, 17 desembre): *L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre finalitza el tractament arxivístic del fons fotogràfic del morenc Enric Borràs i Cot*. Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC). Recuperat: 17 de desembre de 2021: <xac.gencat.cat/ca/l/llista_arxius_comarcals/ribera_d_ebre/detall/Nova-Noticia-01412>.
- FREUND, G. (1999): *La fotografía como documento social* (6a ed.). GG MassMedia.
- MARTÍ, J (2018): "Els inicis de la fotografia a Catalunya. Pinzellades de l'arribada a les comarques de Tarragona i a les Terres de l'Ebre", dins *Lo riu com a herència*. Associació Cultural lo Llaüt, Ascó, p. 259-269.
- MORENO ACOSTA, A. (2016): "Fotografía amateur: la construcción cultural de un rol". *Comunicación*, núm. 34, p. 23-38.
- REDONDO, M.; FREIXA, P. (2013): "Amateurismo y fotografía. Consideraciones a propósito de las Rutas Escondidas de Mallorca, de Jesús García Pastor". *Estúdio, artistas sobre outras obras*, p. 32-41.
- SÁNCHEZ, F.J. (2005): "La fotografía de familia: estudio e identificación de los usos, modelos y consumo". *Terceras Jornadas: II. Imagen y cultura*, p. 291-310.

A més, gran part de la informació, sobretot de d'un punt de vista personal, del fotògraf es va obtenir a través de l'entrevista a Joana i Imma Borràs, realitzada el 29 de desembre de 2021 a Móra d'Ebre.

Pel que fa a la informació sobre l'Agrupació de Fotografia i Cinema de Móra d'Ebre, una bona part es va obtenir a través de correspondència amb el senyor Ramon Calanda durant el mes de maig del 2022.